

مقابله با سرقت مواد و وسایل هسته‌ای در مقررات کیفری ایران و فدرال ایالات متحده آمریکا

سید مصطفی مشکات*

DOI: 10.22096/LAW.2021.109822.1476

[تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۳/۲۸ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۶/۱۶]

چکیده

امروزه، سرقت مواد و وسایل هسته‌ای به منظور ارتکاب اعمال تروریستی، مهم‌ترین کابوس فراروی جامعه جهانی است. در این زمینه، کنشگران نظام حقوق بین‌الملل با جرم‌انگاری سرقت هسته‌ای در کنوانسیون حفاظت فیزیکی از مواد هسته‌ای در سال ۱۹۷۹، بر تناسب‌سازی حقوق کیفری با جرائم برخاسته از فناوری اهتمام ورزیده‌اند. با ملاحظه سند یادشده و کنوانسیون سرکوب اعمال تروریسم هسته‌ای در سال ۲۰۰۵، ابعاد تروریستی و غیر تروریستی سرقت هسته‌ای آشکار و مقابله با آن ضروری است. در این مسیر، قانون‌گذار ایران با وجود اقدام‌های مناسبی، همچون جرم‌انگاری عدم اعلام سرقت منابع مولد اشعه و تروریستی شناختن سرقت عناصر و مواد هسته‌ای در قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم، هنوز راهبرد کیفری مقتدری، به‌ویژه در حوزه مبارزه با سرقت هسته‌ای در ابعاد تروریستی، ندارد. در مقابل، کنشگران تقنینی فدرال ایالات متحده آمریکا، جرم‌انگاری سرقت هسته‌ای را به‌صورت توأمان در ابعاد تروریسم هسته‌ای و غیر آن شناسایی کرده‌اند. در تکمیل این راهبرد، شفافیت در تعیین قلمروی موضوع جرم، ترسیم ضمانت‌اجراهای متناسب و شناسایی صلاحیت جهانی نیز در قانون توجه قرار گرفته است. با این مراتب، در این جستار قصد و تلاش بر آن است تا با بررسی و مقایسه مقررات کیفری ایران و فدرال ایالات متحده آمریکا در قبال سرقت هسته‌ای، راهبرد کیفری مناسبی در راستای مقابله با اعمال یادشده تعیین شود.

واژگان کلیدی: مواد هسته‌ای؛ وسایل هسته‌ای؛ سرقت هسته‌ای؛ حفاظت از مواد هسته‌ای؛ تروریسم هسته‌ای.

* دکترای حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد قشم، هرمزگان، ایران.

مقدمه

از مهم‌ترین نگرانی‌های جامعه جهانی در راستای بهره‌برداری از فناوری صلح‌آمیز هسته‌ای، سرقت مواد و وسایل هسته‌ای و به‌کارگیری آن‌ها در اعمال تروریستی است. از این رو، سرقت هسته‌ای تنها به‌عنوان جرمی علیه اموال و مالکیت به‌شمار نمی‌آید، بلکه این پتانسیل را داراست تا در لوای جرمی علیه امنیت و آسایش عمومی نیز قرار گیرد.

سرقت مواد و وسایل هسته‌ای از چنان درجه‌ای از اهمیت در نزد تابعان جامعه بین‌الملل برخوردار است که در اواخر دهه هفتاد قرن بیستم میلادی، جرم‌انگاری آن در کنوانسیون بین‌المللی حفاظت فیزیکی از مواد هسته‌ای^۱ در دستور کار قرار گرفت. در این مسیر، کنشگران نظام حقوق بین‌الملل با جرم‌انگاری سرقت هسته‌ای در کنوانسیون پیش‌گفته، فصل نوینی را در راستای محافظت بیشتر از مواد و وسایل هسته‌ای و به دنبال آن، ایجاد جرم‌انگاری‌های فناورمدارانه آغاز کردند. بدین ترتیب، دولت‌های عضو سند یاد شده متعهد شدند تا با جرم‌انگاری رفتار یادشده در نظام‌های کیفری داخلی خود، مجازات متناسبی را نیز برای آن مقرر نمایند.

در ادامه، به‌منظور مقابله با استفاده از مواد و وسایل هسته‌ای در اعمال تروریستی، کنوانسیون سرکوب اعمال تروریسم هسته‌ای در سال ۲۰۰۵^۲ به تصویب رسید؛ اگرچه در این کنوانسیون به‌طور خاص به سرقت هسته‌ای، به‌عنوان مصداقی از اعمال تروریسم هسته‌ای تصریح نشده است، اما نویسندگان کنوانسیون با ذکر عبارت کلی هرگونه در اختیار داشتن یا تصاحب غیرمجاز مواد و وسایل هسته‌ای، به‌طور ضمنی به سرقت مواد و وسایل هسته‌ای نیز اشاره کرده‌اند.

با توجه به مفاد هریک از کنوانسیون‌های حفاظت فیزیکی از مواد هسته‌ای و سرکوب اعمال تروریسم هسته‌ای، برای تجهیز راهبرد کیفری مناسب در قبال سرقت مواد و وسایل هسته‌ای، اهتمام به هریک از ابعاد تروریستی و غیر تروریستی سرقت هسته‌ای ضروری است.

در این رابطه، ایران هنوز هیچ‌کدام از کنوانسیون‌های پیش‌گفته را امضاء نکرده و حقوق کیفری خود را نیز در تناسب با سیمای هسته‌ای کشور بازنگری نکرده است. در این خصوص، با بررسی صورت‌گرفته در مقررات موضوعه، مشخص شد که عنوان سرقت هسته‌ای در سیاهه جرائم موجود

1. See: The convention on physical protection of nuclear material (CPPNM)

2. See: International convention on the suppression of acts of nuclear terrorism.

در نظام کیفری ایران وجود ندارد. باین وجود، قانون‌گذار در یک اقدام سنجیده، عدم اعلام سرقت منابع مولد اشعه را در قانون حفاظت در برابر اشعه ۱۳۶۸ جرم‌انگاری کرده است. در این خصوص، اگرچه هم‌اکنون، ضمانت‌اجرائی که برای جرم یادشده در نظر گرفته شده است تناسبی با شدت و کیفیات اعمال مورد بحث ندارد، اما جرم‌انگاری چنین رفتاری برای اعمال نظارت بیشتر و پیشگیری از هرگونه سوء استفاده از مواد و وسایل هسته‌ای مناسب جلوه می‌کند. افزون بر این مقرر، در قانون مبارزه با قاچاق اسلحه، مهمات و دارندگان سلاح و مهمات غیرمجاز ۱۳۹۰ نیز حمل، استفاده، خرید، نگهداری، فروش، توزیع و یا هرگونه معامله‌ی دیگر مواد و اقلام تحت کنترل، از جمله مواد پرتوزا جرم‌انگاری شده است. باین‌همه، قانون‌گذار در مواجهه با سرقت هسته‌ای در ابعاد تروریسم هسته‌ای هنوز واکنش لازم را اتخاذ نکرده است. البته در راستای برخورد با سرقت هسته‌ای در ابعاد غیر تروریستی نیز اصل تناسب مجازات با شدت و کیفیات اعمال ارتكابی رعایت نشده است.

در سوی دیگر، قانون‌گذار فدرال ایالات‌متحده آمریکا، همگام با آنکه سرقت هسته‌ای را در ابعاد تروریسم هسته‌ای و غیر آن جرم‌انگاری کرده، ضمانت‌اجراهای کیفری متناسبی را نیز بسته به نوع رفتار ارتكابی و نتایج حاصله مقرر کرده است.

با این مراتب، اکنون این پرسش فراروی مخاطب قرار می‌گیرد که راهبرد کیفری سنجیده در مواجهه با سرقت مواد و وسایل هسته‌ای بر چه ابعادی دایر است؟ در پاسخ، این فرضیه مطرح می‌شود: جرم‌انگاری مستقل سرقت هسته‌ای در ابعاد تروریسم هسته‌ای و غیر تروریستی و تعیین مجازات متناسب بر اساس قصد مرتکب، نوع و درجه مواد و وسایل هسته‌ای^۱ به سرقت رفته، در کنار تدابیری مثل گزارش اجباری سرقت مواد و وسایل هسته‌ای، ابعاد راهبرد مناسب در راستای مقابله با سرقت هسته‌ای را تشکیل می‌دهد.

بنابراین، در طی این جستار قصد و تلاش بر آن است تا با اتکا به روش مطالعه توصیفی و تحلیلی، در وهله نخست به تعریف سرقت هسته‌ای و قلمروی موضوعی آن پرداخته و در پی آن، با کاوشی در اسناد بین‌المللی به بررسی این موضوع پرداخته شود که کنشگران نظام حقوق بین‌الملل در قبال اعمال یادشده چه واکنشی را اتخاذ کرده‌اند. سرانجام با بررسی و واکاوی راهبرد قانون‌گذاری کیفری ایران و فدرال ایالات‌متحده آمریکا در قبال سرقت هسته‌ای، یک واکنش کیفری مقتدر و متناسب در قبال اعمال یادشده تبیین می‌شود.

1. Type and degree of nuclear material and device.

۱. تعریف سرقت هسته‌ای و قلمروی موضوعی آن

سرقت هسته‌ای تابعی از رفتار کلی سرقت [اعم از پنهانی یا غیر پنهانی بودن ربایش]^۱ به شمار می‌آید که در آن مال مورد سرقت، مواد و وسایل هسته‌ای است؛ بنابراین پایگاه‌ها و تأسیسات هسته‌ای، سبب سرقت هسته‌ای به شمار می‌آیند که امکان دسترسی به اموال پیش‌گفته در آنجا وجود دارد.

به این ترتیب، به منظور آشنایی با مفهوم سرقت هسته‌ای که دایر بر ربایش غیرقانونی مواد و وسایل هسته‌ای است؛ اعم از آنکه به صورت پنهانی یا غیر پنهانی انجام شود، باید نخست به تعریف مواد و وسایل هسته‌ای پرداخته شود؛ بنابراین پیش از ارائه تعاریف یادشده لازم است، مشخص گردد که سرقت هسته‌ای در زمره کدامیک از جرائم علیه اموال و مالکیت یا جرائم علیه امنیت و آسایش عمومی قرار می‌گیرد؟ در پاسخ باید گفت که سرقت هسته‌ای به عنوان رفتاری در نظر گرفته می‌شود که می‌تواند در چهارچوب هر دو طبقه از جرائم یادشده قرار گیرد. بدین سان، زمانی که سرقت مواد و وسایل هسته‌ای با هدف به کارگیری آن‌ها در اعمال تروریستی صورت می‌پذیرد، سرقت هسته‌ای در زمره جرائم علیه امنیت و آسایش عمومی قرار می‌گیرد. از سوی دیگر، هرگاه سرقت مواد و وسایل هسته‌ای با قصد و نیت غیر تروریستی انجام شود، سرقت یادشده به عنوان یکی از جرائم علیه اموال عمومی یا شخصی (بسته به تعلق مال مورد سرقت به اشخاص عمومی یا غیر آن) و مالکیت مطرح می‌شود. از این رو، یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های سرقت هسته‌ای، ناظر بر ابعاد تروریستی و غیر تروریستی آن است.

با این اوصاف، باید دقت داشت که برای تحقق سرقت هسته‌ای در ابعاد تروریسم هسته‌ای نیازی به انجام اعمال تروریستی نیست، بلکه همین که مرتکب، مواد و وسایل هسته‌ای را به نیت ارتکاب اعمال تروریستی برآید، رفتار یادشده محقق شده است.

با این وجود، برای آگاهی از مفهوم سرقت هسته‌ای، هر یک از مواد و وسایل هسته‌ای به صورت ذیل تعریف می‌شوند.

۱-۱. مواد هسته‌ای

بنابر یک تعریف کلی، مواد هسته‌ای (Nuclear material) عبارت است از هر نوع سنگ معدن، مواد اولیه (اورانیوم دربردارنده ایزوتوپ‌های مخصوص) و مواد خاص شکافت هسته‌ای.^۲

۱. در این خصوص، طبق بند «ب» از قسمت اول ماده ۷ کنوانسیون حفاظت فیزیکی از مواد هسته‌ای ۱۹۷۹، سرقت مواد هسته‌ای به صورت مطلق مدنظر قرار گرفته است. از این رو، قید پنهانی یا غیر پنهانی بودن ربایش در تحقق رفتار مذکور مقرر نشده است.

2. See: Koelzer, 2005: 100.

مقابله با سرقت مواد و وسایل هسته‌ای... / مشکلات ۳۵

کنوانسیون سرکوب اعمال تروریسم هسته‌ای در قسمت دوم از ماده ۱ به تبیین مواد هسته‌ای پرداخته است که وفق این تعریف: «مواد هسته‌ای عبارت است از پلوتونیوم، به‌جز در موردی که ایزوتوپ‌های غلیظ‌شده متجاوز از ۸۰ درصد در پلوتونیوم ۲۳۸ باشد؛ اورانیوم ۲۳۳؛ اورانیوم غنی‌شده در ایزوتوپ‌های ۲۳۵ و ۲۳۳؛ اورانیوم حاوی ترکیبی از ایزوتوپ‌هایی که در طبیعت واقع شده‌اند، به‌جز سنگ معدن و باقی‌مانده آن و یا هر ماده دیگری حاوی یک یا چند قسمت از موارد فوق...».

۱-۲. وسایل هسته‌ای

وسيله هسته‌ای (Nuclear Device) به‌عنوان یک بمب یا هر وسیله‌ای که قدرت انفجاری‌اش را از آزادسازی انرژی هسته‌ای می‌گیرد، تبیین شده است.^۱

وسایل هسته‌ای طبق قسمت چهارم از ماده ۱ کنوانسیون سرکوب اعمال تروریسم هسته‌ای: «الف. هر نوع وسیله انفجاری هسته‌ای؛ یا ب. هر نوع وسیله انتشار مواد رادیواکتیو یا تابش اشعه که به لحاظ خواص رادیولوژیکی‌اش ممکن است موجب مرگ، صدمه شدید بدنی یا ایراد خسارات اساسی به اموال یا محیط‌زیست شود».

۲. اوصاف سرقت هسته‌ای

پس از آگاهی از مفهوم و دامنه موضوعی سرقت هسته‌ای، اکنون نوبت آن است تا مهم‌ترین اوصاف ناظر بر اعمال یادشده معرفی و بررسی شود. در این ارتباط، هر یک از اوصاف سرقت هسته‌ای به‌صورت جداگانه و به ترتیب ذیل تبیین می‌شود.

۲-۱. تهدیدی بر صلح جهانی

سرقت هسته‌ای به دلیل پیامدهای مخربی که داراست در لوای یک تهدید یا تهدید بالقوه علیه صلح بین‌المللی به شمار می‌آید.^۲ در واقع، سرقت هسته‌ای می‌تواند موجب ساخت فوری وسایل پخش رادیولوژیکی و ابزار انتشار این مواد گردد.^۳ به عبارتی روشن‌تر، از آنجاکه سرقت مواد و وسایل هسته‌ای می‌تواند احتمال دسترسی تروریست‌ها به اموال یادشده را مطرح کند؛ بنابراین سرقت هسته‌ای به‌عنوان تهدیدی بر صلح جهانی مطرح می‌شود که حسب مورد موجب به خطر انداختن سلامت، ایمنی و امنیت عمومی شود.

1. See: Mifflin, 2000: 4988.

2. See: Bassiouni, 2008: 166.

۳. نک: اجلونی و دیگران، ۱۳۹۳: ۱۴۳.

۲-۲. شیوع ارتکاب در میان کارکنان تأسیسات هسته‌ای

سرقت هسته‌ای بیشتر از سوی افرادی است که در تأسیسات هسته‌ای به مواد و وسایل هسته‌ای دسترسی دارند (کارکنان شاغل در حوزه صنعت هسته‌ای) و یا مطابق با موازین قانونی، وظیفه نظارت بر مواد هسته‌ای را در زمان جابجایی آن بر عهده دارند.

به دیگر سخن، ارتکاب جرم سرقت هسته‌ای بیشتر متوجه کارکنان حاضر در پایگاه‌ها و تأسیسات هسته‌ای است.^۱ با این وجود، این موضوع باعث نمی‌شود تا دیگر اشخاص، به‌ویژه گروه‌ها و سازمان‌های تروریستی را از شمول مرتکبان سرقت هسته‌ای خارج کرد.

۲-۳. نقض ایمنی و امنیت هسته‌ای

ایمنی و امنیت هسته‌ای در زمره مهم‌ترین اصول حقوق هسته‌ای است.^۲ در این راستا، سرقت هسته‌ای یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های ناظر بر ایمنی و امنیت هسته‌ای را به وجود می‌آورد.^۳

در واقع، یکی از اهداف ناظر بر امنیت هسته‌ای (Nuclear Security) عبارت است از این اطمینان خاطر که سلاح‌ها و مواد هسته‌ای از دسترسی غیرقانونی و سرقت در امان باشند.^۴ به دیگر سخن، امنیت هسته‌ای با پیشگیری، تشخیص و واکنش به جرائم هسته‌ای، همچون سرقت هسته‌ای موضوعیت پیدا می‌کند؛^۵ بنابراین سرقت هسته‌ای موجب نقض امنیت هسته‌ای می‌شود.

از سوی دیگر، سرقت هسته‌ای موجب تعرض به ایمنی هسته‌ای (Nuclear Safety) نیز می‌شود؛^۶ زیرا با ارتکاب سرقت هسته‌ای، نظام ایمنی راجع به حفاظت از مواد و وسایل هسته‌ای به مخاطره می‌افتد.

۲-۴. تروریست محوری

تروریست‌ها به دلایل متعددی ترجیح می‌دهند تا به جای آنکه در بازار سیاه در جستجوی مواد هسته‌ای باشند، بر سرقت آن‌ها تمرکز کنند. سرقت سلاح هسته‌ای یا سرقت مواد هسته‌ای برای ساختن بمب، از جمله موضوعاتی است که تروریست‌ها را قادر می‌سازد تا به سمت هسته‌ای شدن،

۱. نک: هدایتی چنانی، ۱۳۹۷: ۱۱۶.

۲. نک: مشکات و دیگران، ۱۳۹۷: ۶۷-۶۸.

3. See: Fuerst & Bean, 2017: 4.

4. See: Thakur, 2016: 202.

5. See: Bernhard, Brill, Nilsson, & Chang-Hoon, 2015.

6. See: Wilkinson, 2012: 48.

پیش بروند. یکی از مهم‌ترین دلایل مدنظر تروریست‌ها در سرقت مواد هسته‌ای، به کارگیری آن سنخ از مواد برای ساخت سلاح هسته‌ای و یا وسایل انتشار مواد رادیواکتیو است.^۱ به دیگر سخن، با توجه به اینکه گروه‌های تروریستی از توانایی غنی‌سازی اورانیوم و بازفرآوری پلوتونیوم برخوردار نیستند؛ بنابراین محتمل‌ترین گزینه برای آن‌ها، سرقت مواد و وسایل هسته‌ای از تأسیسات و نیروگاه‌های هسته‌ای است.^۲ از این‌رو، سرقت هسته‌ای در زمره جلوه‌های ناظر بر تروریسم هسته‌ای به شمار می‌آید.^۳ در این زمینه، تروریسم هسته‌ای نه تنها امنیت بین‌المللی، بلکه امنیت ملی را نیز به مخاطره می‌اندازد.^۴

پس از کسب شناخت لازم از اوصاف سرقت هسته‌ای، حال نوبت آن است تا درباره حکم سرقت مواد و وسایل هسته‌ای در اسناد بین‌المللی کاوشی صورت پذیرد.

۳. سرقت هسته‌ای در پرتو اسناد بین‌المللی

کنوانسیون بین‌المللی حفاظت فیزیکی از مواد هسته‌ای ۱۹۷۹ که در سال ۱۹۸۷ قدرت اجرایی پیدا کرد، سرقت هسته‌ای را جرم‌انگاری کرد.^۵ کنوانسیون یادشده می‌کوشد تا با اتخاذ تدابیری، درجه حفاظت فیزیکی از مواد هسته‌ای را ارتقاء دهد و همچنین دسترسی افراد غیرمجاز و تروریست‌ها را به مواد یادشده به حداقل ممکن برساند.^۶

نکته مهمی که کنشگران نظام حقوق بین‌الملل در راستای جرم‌انگاری سرقت هسته‌ای مدنظر قرار داده‌اند به تفکیک سرقت ساده (Theft) از سرقت مقرون به آزار (Robbery) است. در این ارتباط، بند «ب» از قسمت اول ماده ۷ کنوانسیون حفاظت فیزیکی از مواد هسته‌ای، جرم‌انگاری هرگونه ارتکاب عمدی سرقت ساده و یا توأم با آزار مواد هسته‌ای را در دستور کار قرار داده است. همچنین، وفق بند ۲ از ماده ۷ کنوانسیون یادشده، به منظور مقابله با چنین اعمالی، انشای مجازات مناسب نیز توصیه شده است.

با این مراتب، از آنجاکه سرقت مواد و وسایل هسته‌ای زمینه ارتکاب اعمال تروریستی را فراهم می‌کند، در کنوانسیون سرکوب اعمال تروریسم هسته‌ای ۲۰۰۵ به‌طور ضمنی به رفتار یادشده نیز

1. See: Council, 2006: 1.

۲. نک: غنی‌کله‌لو، ۱۳۸۸: ۵۹-۶۰.

۳. نک: میرزایی و دیگران، ۱۳۹۶: ۲۷.

۴. نک: نامیان و خویینی، ۱۳۹۶: ۱۳۰ و ۱۳۴.

5. See: Herbach, 2015: 6.

۶. نک: سرتیپی و حجت‌زاده، ۱۳۹۲: ۵۰۲.

اشاره شده است. در این باره، اگرچه سرقت هسته‌ای در ماده ۲ کنوانسیون سرکوب اعمال تروریسم هسته‌ای که به جرم‌انگاری مصداق‌های تروریسم هسته‌ای اشاره دارد، جایگاه مستقلی ندارد،^۱ اما این به معنای غفلت نویسندگان کنوانسیون مزبور به رفتار یادشده نیست. از این رو، در کنوانسیون یادشده، هرگونه در اختیار داشتن یا تصاحب غیرمجاز مواد و وسایل هسته‌ای^۲ با قصد کشتن، ایراد صدمه شدید بدنی، خسارت اساسی به اموال و محیط‌زیست، به‌عنوان یکی از مصداق‌های تروریسم هسته‌ای در نظر گرفته شده است. بر این اساس، اعمالی همچون سرقت هسته‌ای، کلاهبرداری هسته‌ای (Nuclear fraud) و اختلاس هسته‌ای (Nuclear embezzlement) نیز می‌توانند در ذیل عنوان کلی در اختیار داشتن یا تصاحب غیرمجاز مواد و وسایل هسته‌ای قرار گیرند و در نتیجه، لزومی به تصریح جداگانه هریک از آنها نیست.

با عنایت به مطالب اخیر، گفتنی است که مقابله با سرقت هسته‌ای یکی از مهم‌ترین سیاست‌های جامعه جهانی را تشکیل می‌دهد. در این رابطه گفته شده است که با در نظر گرفتن صلح و امنیت بین‌المللی، به‌عنوان ارزش اساسی بشریت، سرقت هسته‌ای به‌عنوان یک جنایت بین‌المللی به شمار می‌آید که در کنار جرائمی همچون نسل‌کشی، جرائم علیه بشریت، جرائم جنگی، آپارتاید، در بالاترین سطح سلسله‌مراتب جرائم بین‌المللی قرار دارد.^۳

۴. مقابله با سرقت مواد و وسایل هسته‌ای در مقررات کیفری ایران

در مقررات کیفری ایران، عنوان سرقت هسته‌ای هنوز به‌طور مستقل جرم‌انگاری نشده است. از این رو، نیاز است تا در مورد انطباق سرقت هسته‌ای با جرائم مرتبط بررسی صورت پذیرد تا به‌وضوح مشخص گردد که چه نارسایی‌ها و کمبودهایی از این حیث وجود دارد.

با توجه به این موضوع که سرقت هسته‌ای دارای ابعاد تروریسم هسته‌ای و غیر تروریستی است، هریک از ابعاد یادشده به‌صورت جداگانه با جرائم مرتبط مقایسه و بررسی می‌شوند. بر این اساس، نخست از بررسی هم‌پوشانی سرقت هسته‌ای در ابعاد غیر تروریستی آغاز می‌شود.

۴-۱. سرقت هسته‌ای در غیر از ابعاد تروریستی

در مواردی که سرقت هسته‌ای به‌منظور کشتن گروهی از انسان‌ها، ایراد خسارت اساسی به اموال و محیط‌زیست صورت پذیرد، سرقت هسته‌ای به‌عنوان یک عمل غیر تروریستی در نظر گرفته

1. See: Khripunov & Nikonov, 2012: 26.

2. Possesses radioactive material, or makes or possesses a device.

3. See: Maskun, Noor, & Sumardi, 2014: 130.

می‌شود. با این مقدمه، برای تبیین واکنش قانون‌گذار کیفری ایران به این بُعد از سرقت هسته‌ای، جرائم مرتبط با آن به ترتیب ذیل بررسی می‌شوند.

۴-۱-۱. سرقت وسایل و متعلقات مربوط به تأسیسات مورد استفاده عمومی

قانون‌گذار در راستای انشای راهبرد افتراقی کیفری، سرقت وسایل و متعلقات مربوط به تأسیسات مورد استفاده عمومی را به‌طور خاص جرم‌انگاری کرده است. در این خصوص، ماده ۶۵۹ قانون تعزیرات ۱۳۷۵ مقرر داشته است که هرکس وسایل و متعلقات مربوط به تأسیسات مورد استفاده عمومی را از قبیل تأسیسات بهره‌برداری آب و برق و گاز و غیره سرقت نماید، به حبس از یک تا پنج سال محکوم می‌شود. در این خصوص، چنانچه مرتکب سرقت از کارکنان نهادهای عمومی باشد، به حداکثر مجازات مقرر محکوم خواهد شد.

وسایل و تأسیسات مورد استفاده عمومی مصحح در ماده مزبور حصری نبوده، بلکه جنبه تمثیلی دارد.^۱ با این وجود، صرف سرقت از یک شرکت دولتی یا غیردولتی یا نهادها و سازمان‌های دولتی یا بخش خصوصی مشمول مقررات این ماده نمی‌گردد، بلکه مال مسروق باید از وسایل و متعلقات مربوط به تأسیسات مورد استفاده عمومی باشد.^۲

در این راستا، چنانچه مواد و وسایل هسته‌ای در تأسیسات مورد استفاده عمومی سرقت شوند، چنین رفتاری در ذیل شمول حکم موضوع ماده ۶۵۹ قانون تعزیرات قرار می‌گیرد. با این وجود، از آنجاکه سازمان انرژی اتمی به‌عنوان نهاد متولی استفاده صلح‌آمیز از فناوری هسته‌ای در کشور به شمار می‌آید،^۳ باید روشن شود که سرقت مواد و وسایل هسته‌ای از تأسیسات مربوط به سازمان یادشده، به‌عنوان تأسیسات مورد استفاده عمومی به شمار می‌آید یا خیر. در این زمینه، طبق ماده ۲ قانون سازمان انرژی اتمی، سازمان مزبور دارای شخصیت حقوقی مستقل و استقلال مالی است. از این رو، سازمان انرژی اتمی یک سازمان غیردولتی به شمار می‌آید. از طرفی، با التفات به اینکه وفق ماده ۱۴ قانون سازمان انرژی اتمی، بخشی از بودجه سازمان از طریق کمک دولت و لحاظ اعتبار آن در بودجه سالیانه کشور صورت می‌پذیرد و همچنین، با احتساب نوع وظایف و فعالیت‌هایی که سازمان انرژی اتمی [از قبیل اهتمام در کاربرد علوم و فنون اتمی در صنایع،

۱. نک: شامبیاتی، ۱۳۹۳: ۱۰۵.

۲. نک: گلدوزیان، ۱۳۹۳: ۶۳۶.

۳. در این زمینه، ماده ۱ قانون سازمان انرژی اتمی ۱۳۵۴ مقرر می‌دارد: «سازمان انرژی اتمی ایران که در این قانون سازمان نامیده می‌شود، برای استفاده از اشعه و انرژی اتمی در صنایع و کشاورزی و خدمات و ایجاد نیروگاه‌های اتمی و کارخانه‌های شیرین کردن آب شور و تولید مواد اولیه موردنیاز صنایع اتمی و ایجاد زیربنای علمی و فنی لازم برای اجرای طرح‌های مزبور، همچنین برقراری هماهنگی و نظارت بر کلیه امور مربوط به انرژی اتمی در کشور تأسیس می‌گردد».

کشاورزی و خدمات و همچنین ایجاد تأسیسات مربوط به شیرین کردن آب شور دریاها^۱ در مسیر رفع نیازهای آحاد جامعه انجام می‌دهد، چنین استنباط می‌شود که وسایل و تجهیزات سازمان انرژی اتمی در زمره تأسیسات مورد استفاده عمومی قرار می‌گیرد؛ بنابراین سرقت اموال و وسایل هسته‌ای مربوط به تأسیسات سازمان انرژی اتمی، در ذیل عنوان مجرمانه موضوع ماده ۶۵۹ قانون تعزیرات قرار می‌گیرد.

نکته مثبتی که در ماده ۶۵۹ قانون تعزیرات مشاهده می‌شود، تقویت وصف بازدارندگی مجازات از طریق به‌کارگیری تشدید شخصی ضمانت اجرای کیفری است. براین اساس، چنانچه وسایل و متعلقات تأسیسات مورد استفاده عمومی از سوی کارکنان آن تأسیسات سرقت شود، مرتکب به حداکثر مجازات مقرر محکوم می‌شود. این موضوع در خصوص کارکنان تأسیسات هسته‌ای مورد استفاده عمومی که به سرقت مواد و وسایل آن مبادرت نمایند نیز موضوعیت پیدا می‌کند.

با این مراتب، این امکان وجود دارد تا سرقت مواد و وسایل هسته‌ای در چهارچوب سرقت وسایل و متعلقات مربوط به تأسیسات مورد استفاده عمومی قرار نگیرد؛ به‌طور مثال سرقت یک وسیله هسته‌ای از پژوهشگاه تحقیقاتی هسته‌ای مربوط به بخش خصوصی را نمی‌توان مشمول ماده ۶۵۹ قانون تعزیرات قرار داد. بنابراین در این‌گونه از موارد، حکم سرقت مواد و وسایل هسته‌ای در چهارچوب دیگر مواد کلی ناظر بر سرقت، اعم از حدی و یا تعزیری قرار می‌گیرد.

۴-۱-۲. دیگر اقسام سرقت

هرگاه مواد و وسایل هسته‌ای در تأسیسات مورد استفاده عمومی سرقت نشود، سرقت اموال یادشده حسب مورد می‌تواند طبق ماده ۲۶۷ قانون مجازات اسلامی به‌عنوان سرقت حدی یا در چهارچوب مواد ۶۵۱، ۶۵۲، ۶۵۴، ۶۵۵، ۶۵۶، ۶۶۱ به‌عنوان سرقت تعزیری مدنظر قرار گیرد. در حقیقت، شرایط ناظر بر جرائم سرقت حدی و تعزیری به صورتی است که می‌تواند سرقت مواد و وسایل هسته‌ای از تأسیساتی را که مورد استفاده عمومی نیستند، مشمول خود قرار دهد. ازاین‌رو، چالشی از منظر هم‌پوشانی سرقت هسته‌ای با هریک از جرائم یادشده وجود ندارد.

درحقیقت، در این‌گونه موارد نوع رفتار مرتکب و شرایط پیرامون آن [و نه مورد استفاده عمومی یا خصوصی بودن مال مورد سرقت] نقش تعیین‌کننده در تسری هریک از عناوین کلی سرقت به اعمال مرتکب پیدا می‌کند؛ به‌طور مثال اگر سرقت مواد و وسایل هسته‌ای مقرون بر

۱. در این خصوص، به ماده ۳ قانون سازمان انرژی اتمی مراجعه شود.

مقابله با سرقت مواد و وسایل هسته‌ای... / مشکلات ۴۱

آزار باشد، ماده ۶۵۲ قانون تعزیرات^۱ و در دیگر موارد، حسب مورد مواد قانونی دیگر موضوعیت پیدا می‌کنند.

در واقع، عناوین کلی سرقت از چنان اطلاق می‌گردد که سرقت مواد و وسایل هسته‌ای در مواردی را که مواد و وسایل یادشده مورد استفاده عمومی نیستند نیز در برمی‌گیرد. با این وجود، مهم‌ترین چالشی که در اینجا مطرح می‌شود، نادیده گرفتن اصل تناسب مجازات با شدت و کیفیات اعمال ارتكابی^۲ است. از این رو، اهتمام به اصل مذکور و تقویت قدرت بازدارندگی مجازات ایجاب می‌کند تا در مواردی که موضوع سرقت، مواد و وسایل هسته‌ای است، واکنش کیفی شدیدتری اعمال و اجرا شود؛ زیرا مواد و وسایل هسته‌ای در سنجش با دیگر اموال موضوع جرم سرقت از اهمیت بیشتری برخوردار است. این موضوع نیز به دلیل ماهیت چنین مواد و وسایلی است که دارای پتانسیل تخریبی گسترده‌ای است.

با این اوصاف، باید دقت داشت که مطابق با بند «ب» از قسمت اول ماده ۷ کنوانسیون حفاظت فیزیکی از مواد هسته‌ای ۱۹۷۹، توصیه به جرم‌نگاری سرقت مواد هسته‌ای به صورت مطلق مدنظر قرار گرفته است. بدین ترتیب، تفاوتی نمی‌کند که ربایش غیرقانونی مواد هسته‌ای به صورت پنهانی یا غیر پنهانی انجام شده باشد. این موضوع برخلاف مقررات ناظر بر سرقت حدی است که رفتار یادشده را تنها در صورت پنهانی بودن، برخوردار از وصف بزهکارانه می‌داند (به موجب بند «ث» ماده ۲۶۸ قانون مجازات اسلامی). در این باره گفته شده است که قانون‌گذار ایران قید به طور پنهانی را که به معنای «مخفیانه» و «دور از چشم» است، تنها در مورد سرقت حدی در نظر گرفته است.^۳ بنابراین، تسری جرم سرقت حدی به مرتکبانی که مواد و وسایل هسته‌ای را سرقت می‌کنند سخت به نظر می‌رسد؛ چرا که در وهله نخست، مرتکب باید به صورت پنهانی به ربایش مواد و وسایل هسته‌ای اقدام کند و سپس مواد و وسایل مذکور نباید متعلق به اموال دولتی یا عمومی باشد (به موجب بند «ح» ماده ۲۶۸ قانون مجازات اسلامی).

۴-۲. سرقت هسته‌ای در ابعاد تروریستی

گاه سرقت هسته‌ای به منظور ارتكاب اعمال تروریستی صورت می‌پذیرد. البته نکته شایان توجه این است که در رفتار یادشده، نیازی به تحقق اعمال تروریستی نیست، بلکه همین که سرقت

۱. مطابق با ماده مذکور: «هرگاه سرقت مقرون به آزار باشد و یا سارق مسلح باشد به حبس از سه ماه تا ده سال و شلاق تا (۷۴) ضربه محکوم می‌شود و اگر جرحی نیز واقع شده باشد، افزون بر مجازات جرح به حداکثر مجازات مذکور در این ماده محکوم می‌گردد...».

2. The principle of proportional punishment or the principle of proportional justice.

۳. نک: میرمحمدصادقی، ۱۳۷۶: ۱۱.

مواد و وسایل هسته‌ای با قصد ارتکاب اعمال تروریستی صورت پذیرد، کافی است. بنابراین، در تمییز عنوان سرقت هسته‌ای در ابعاد تروریسم هسته‌ای با غیر تروریستی گفتنی است که در هر دو جنبه از سرقت یادشده، رفتار فیزیکی، ربایش مواد و وسایل هسته‌ای است. با این وجود، رکن روانی آن‌ها از یکدیگر متمایز است. از این رو، رکن روانی سرقت هسته‌ای در ابعاد تروریسم هسته‌ای را قصد کشتن گروهی از انسان‌ها و ایراد خسارت اساسی به اموال و محیط زیست تشکیل می‌دهد.

با کاوشی که در خصوص واکنش کیفری ایران در مواجهه با سرقت هسته‌ای در ابعاد تروریسم هسته‌ای صورت پذیرفت، مشخص گردید به استثنای عنوان کلی سرقت اعم از حدی یا تعزیری، رفتار بزه‌کارانه دیگری را نمی‌توان منطبق بر اعمال یادشده قرار داد. بدین ترتیب، امکان هم‌پوشانی رفتار سرقت هسته‌ای در ابعاد تروریستی با اعمال مجرمانه‌ای، همچون محاربه و افساد فی الارض و دیگر عناوین مرتبط که در ارتباط با اعمال تروریستی موضوعیت پیدا می‌کنند، وجود ندارد؛ چراکه رفتار تشکیل‌دهنده آن‌ها ربایش مواد و وسایل هسته‌ای نیست. در این خصوص، با توجه به تعریف جرم محاربه در ماده ۲۷۹ قانون مجازات اسلامی^۱، دو شرط قصد اخافه و به‌کارگیری سلاح برای تحقق محاربه، الزامی در نظر گرفته شده است. البته به‌کارگیری سلاح، از طریق کشیدن سلاح شرط است. بدین ترتیب، ربایش مواد و وسایل هسته‌ای خارج از رکن مادی جرم محاربه قرار می‌گیرد. همچنین، هرچند در ماده ۲۸۶ قانون مجازات اسلامی^۲ به پخش مواد سمی و میکروبی و خطرناک [از جمله مواد هسته‌ای] اشاره شده است، اما این موضوع نیز منطبق با رفتار سرقت هسته‌ای، یعنی ربایش مواد و وسایل هسته‌ای نیست.

بر پایه مطالب اخیر، باید اذعان کرد تا زمانی که سرقت مواد و وسایل هسته‌ای در ابعاد تروریستی به نتیجه دیگری غیر از ربایش اموال یادشده نیانجامد، رفتار مذکور تنها به‌عنوان یک جرم علیه اموال و مالکیت (حسب مورد سرقت حدی یا تعزیری) مطرح می‌شود، نه به‌عنوان یک جرم علیه امنیت و آسایش عمومی. این موضوع برخلاف تعریف سرقت هسته‌ای در ابعاد تروریسم

۱. طبق ماده یادشده: «محاربه عبارت از کشیدن سلاح به قصد جان، مال یا ناموس مردم یا ارباب آن‌هاست؛ به‌نحوی که موجب ناامنی در محیط گردد. هرگاه کسی با انگیزه شخصی به‌سوی یک یا چند شخص خاص سلاح بکشد و عمل او جنبه عمومی نداشته باشد و نیز کسی که به روی مردم سلاح بکشد، ولی در اثر ناتوانی موجب سلب امنیت نشود، محارب محسوب نمی‌شود».

۲. طبق ماده مذکور: «هرکس به‌طور گسترده، مرتکب جنایت علیه تمامیت جسمانی افراد، جرائم علیه امنیت داخلی یا خارجی کشور، نشر اکاذیب، اختلال در نظام اقتصادی کشور، احراق و تخریب، پخش مواد سمی و میکروبی و خطرناک یا دایر کردن مراکز فساد و فحشا یا معاونت در آن‌ها گردد، به‌گونه‌ای که موجب اختلال شدید در نظم عمومی کشور، ناامنی یا ورود خسارت عمده به تمامیت جسمانی افراد یا اموال عمومی و خصوصی، یا سبب اشاعه فساد یا فحشا در حد وسیع گردد، مفسد فی‌الارض محسوب و به اعدام محکوم می‌گردد...».

مقابله با سرقت مواد و وسایل هسته‌ای... / مشکلات ۴۳

هسته‌ای است؛ چراکه در سرقت مذکور، ربایش مواد و وسایل هسته‌ای به منظور ارتکاب اعمال تروریستی جلوه می‌کند و نتیجه حاصله، یعنی تحقق یا عدم تحقق اعمال تروریستی اهمیتی پیدا نمی‌کند.

در پایان این بحث، باید یادآور شد که قانون‌گذار در قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم ۱۳۹۴ به صورت عینی و ذهنی، تعریف تروریسم را در دستور کار قرار داده است^۱ و در این اثناء، سرقت عناصر و مواد هسته‌ای^۲ را نیز به عنوان مصداقی از تروریسم در نظر گرفته است. با این وجود، قانون یادشده تنها جرم‌انگاری تأمین مالی اعمال تروریستی را در برمی‌گیرد و در نتیجه، نفس عمل ارتكابی، یعنی سرقت مواد و وسایل هسته‌ای را شامل نمی‌شود. بنابراین، تنها تأمین مالی اعمال تروریستی از قبیل سرقت مواد و وسایل هسته‌ای مشمول عنوان مجرمانه قرار گرفته است، نه خود سرقت مواد و وسایل هسته‌ای، به عنوان یک عمل مجرمانه تروریستی قابل مجازات.

۳-۴. جرم‌انگاری رفتارهای مرتبط با سرقت هسته‌ای

منظور از جرم‌انگاری رفتارهای مرتبط با سرقت هسته‌ای، آن دسته از جرائمی هستند که راهبرد کیفری مقابله با سرقت هسته‌ای را تکمیل می‌کنند. در این خصوص، نخست از بررسی جرم‌انگاری عدم اعلام سرقت منابع مولد اشعه آغاز می‌شود.

۱-۳-۴. عدم اعلام سرقت منابع مولد اشعه

در مقررات موضوعه، جرم خاصی با عنوان سرقت مواد و وسایل هسته‌ای مقرر نشده است، اما عدم اعلام سرقت هسته‌ای جرم‌انگاری شده است. در این رابطه، قانون حفاظت در برابر اشعه که از سوی مجمع تشخیص مصلحت نظام در سال ۱۳۶۸ وضع و اجرایی شد، عدم اعلام سرقت هسته‌ای را تحت شرایطی در لوای یک رفتار بزهکارانه مدنظر قرار داده است. بدین‌سان، ماده ۸ قانون حفاظت در برابر اشعه اعلام کرده است که دارندگان پروانه و یا قائم‌مقام قانونی آن‌ها و نیز کلیه افرادی که به لحاظ وظیفه شغلی با منابع مولد اشعه در ارتباط هستند، مکلف‌اند تا مفقود شدن و سرقت منابع مولد اشعه را بی‌درنگ به واحد قانونی اطلاع دهند.

۱. نک: عبداللہی و خندان کوچکی، ۱۳۹۶: ۲۷۹.

۲. در این خصوص، از یک سو بند سوم از قسمت «ب» ماده ۱ قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم، سرقت هسته‌ای را با قصد انجام اعمال تروریستی (به شرح مندرج در بند الف همان ماده) و از طرف دیگر، بندهای چهارم و پنجم قسمت «ب» از ماده ۱ قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم به ترتیب سرقت مواد هسته‌ای (چنانچه به میزان غیر قابل توجیه برای اهداف درمانی، علمی و صلح‌آمیز باشد) و سرقت سلاح هسته‌ای را فارغ از انگیزه مرتکب و نتایج حاصله، به عنوان اعمال تروریستی معرفی کرده است.

در ضمن، وفق بند ۲ ماده ۱ مصوبه پیش‌گفته، مقصود از «منابع مولد اشعه»، مواد پرتوزا (رادیواکتیو) اعم از طبیعی و یا مصنوعی یا مواد و اشیاء حاوی آن و یا دستگاه‌ها و تأسیسات مولد اشعه است. همچنین برحسب بند ۴ همان ماده، منظور از واحد قانونی، سازمان انرژی اتمی است.

به این ترتیب، باید اذعان کرد که دارندگان پروانه، قائم‌مقام قانونی آن‌ها و همچنین کلیه افرادی که به لحاظ وظیفه شغلی با منابع مولد اشعه در ارتباط هستند، وظیفه دارند تا سرقت مواد، دستگاه‌ها و تجهیزات هسته‌ای را به سازمان انرژی اتمی اعلام نمایند. از این رو، عدم اعلام سرقت مواد، دستگاه‌ها و تجهیزات هسته‌ای جرم به شمار آمده، مرتکب مشمول ضمانت اجرای کیفری قرار می‌گیرد. در این باره، قانون‌گذار در بند ۴ ماده ۱۸ قانون حفاظت در برابر اشعه چنین اشعار داشته است: «کوتاهی در اعلام موارد مذکور در مواد ۷ و ۸ و ۹ این قانون از سوی اشخاص نامبرده در موارد یادشده جرم محسوب شده، متخلف به جریمه نقدی از سی هزار ریال تا دو میلیون ریال محکوم خواهد شد».

اگرچه اقدام قانون‌گذار در راستای جرم‌انگاری عدم اعلام سرقت منابع مولد اشعه، تدبیری سنجیده در راستای جلوگیری از سوءاستفاده از مواد و وسایل هسته‌ای به شمار می‌آید، اما ضمانت اجرای کیفری متناسبی برای آن مقرر نشده است. در واقع، جزای نقدی مصرح در بند ۴ ماده ۱۸ قانون حفاظت در برابر اشعه^۱ با مقتضیات روز جامعه هم‌خوانی ندارد و فاقد بازدارندگی است. البته با احتساب این موضوع که از قدمت قانون حفاظت در برابر اشعه حدود سه دهه می‌گذرد، وجود چنین کیفرهایی دور از ذهن نیست.

به هر روی، برای مقابله با سوءاستفاده از مواد و وسایل هسته‌ای، لازم است تا ضمانت اجرای متناسبی نیز در راستای حفاظت از آن‌ها مقرر شود.

۴-۳-۲. خریداری، نگهداری، حمل، توزیع، فروش و یا هرگونه معامله غیرمجاز دیگر نسبت به مواد و وسایل هسته‌ای

از تدابیر مهمی که در قانون مبارزه با قاچاق اسلحه، مهمات و دارندگان سلاح و مهمات غیرمجاز ۱۳۹۰ مدنظر قرار گرفته جرم‌انگاری معامله مواد و اقلام تحت کنترل^۲ به صورت غیرقانونی است. در این خصوص، با توجه به اطلاقی که قانون‌گذار در معامله مواد یادشده به کار برده است، وصف مجرمانه مذکور به معامله اموال مسروقه هسته‌ای نیز تسری پیدا می‌کند.

۱. طبق بند قانونی یادشده: «کوتاهی در اعلام موارد مذکور در مواد ۷ [از جمله مفقود شدن و یا سرقت منابع مولد اشعه] و ۸ و ۹ این قانون به وسیله اشخاص نامبرده در موارد یادشده، جرم محسوب و متخلف به جریمه نقدی از سی هزار ریال تا دو میلیون ریال محکوم خواهد شد».

۲. در این زمینه، مطابق با ماده ۱۱ قانون پیش‌گفته، مواد رادیواکتیو [از جمله مواد هسته‌ای] در ذیل مجموعه مواد و اقلام تحت کنترل قرار می‌گیرند.

مقابله با سرقت مواد و وسایل هسته‌ای... / مشکات ۴۵

در این زمینه، ماده ۱۲ قانون مجازات قاچاق اسلحه، مهمات و دارندگان سلاح و مهمات غیرمجاز چنین مقرر داشته است: «هرکس به‌طور غیرمجاز اقلام یا مواد تحت کنترل را خریداری، نگهداری یا حمل نماید و یا به توزیع یا فروش آن‌ها اقدام کند و یا هرگونه معامله دیگری با آن‌ها انجام دهد، به ترتیب زیر به مجازات تعزیری محکوم می‌شود:

الف. مواد رادیواکتیو یا میکروبی، به حبس از پانزده تا بیست و پنج سال...».

مطابق با ماده قانونی بالا خریداری، نگهداری، حمل، توزیع، فروش و یا هرگونه معامله غیرمجاز دیگر نسبت به مواد و اقلام تحت کنترل، از جمله مواد هسته‌ای به‌عنوان رفتار مجرمانه در نظر گرفته شده است. بدین‌سان، وسایل هسته‌ای از شمول حکم و اعمال مصرح در ماده ۱۲ قانون مجازات قاچاق اسلحه، مهمات و دارندگان سلاح و مهمات غیرمجاز خارج می‌شود.

قانون‌گذار در مقام تعیین مجازات برای اعمال موجود در ماده ۱۲ قانون مجازات قاچاق اسلحه، مهمات و دارندگان سلاح و مهمات غیرمجاز مقرر داشته است که چنانچه قاضی با جلب نظر کارشناسان وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح یا سازمان انرژی اتمی در مورد مواد رادیواکتیو تشخیص دهد که اقلام یا مواد تحت کنترل، با توجه به مقدار و میزان خسارات احتمالی، عمده و انبوه بوده است، چنانچه مرتکب محارب^۱ شناخته نشود، وی به حبس تعزیری از بیست و پنج تا سی سال محکوم می‌شود.

این موضوع که به‌موجب چه ضوابط و شرایط عینی، دادرسی رسیدگی‌کننده به پرونده، وصف (عمده و انبوه بودن) را احراز می‌کند، مشخص نشده است. درحقیقت، قانون‌گذار با فاصله‌گیری از اصل قانونی بودن مجازات، اختیارهای گسترده‌ای را برای قاضی پرونده در مقام تعیین مجازات شناسایی کرده است. البته در اینجا ممکن است بیان شود که قاضی می‌تواند از نظر کارشناسان وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح یا سازمان انرژی اتمی در مورد عمده و انبوه بودن مواد هسته‌ای کمک بگیرد. باین‌وجود، باید گفت که مقررات مختلف، به‌ویژه قوانین کیفری که با جان انسان‌ها ارتباط دارند، باید از هرگونه کمبود و ابهامی خالی باشند. بنابراین، شیوه سنجیده آن است که قانون‌گذار نوع و درجه مواد هسته‌ای را برای احراز عمده و انبوه آن، در قانون تصریح کند. در غیر

۱. در این خصوص، ماده ۲۸۲ قانون مجازات اسلامی مقرر داشته است: «حد محاربه یکی از چهار مجازات زیر است:

الف. اعدام؛

ب. صلب؛

پ. قطع دست راست و پای چپ؛

ت. نفی بلد».

این صورت، اصل عدالت قضایی زیر سؤال می‌رود؛ چراکه هر قاضی می‌تواند برداشت شخصی خود را از عمده و انبوه بودن مواد هسته‌ای و به دنبال آن، تعیین مجازات مرتکب داشته باشد.

راهکاری که از این حیث توصیه می‌شود، طبقه‌بندی مواد هسته‌ای با احتساب درجه پرتوزایی و میزان آن‌هاست؛ بنابراین قانون‌گذار می‌تواند با تصریح به درجه پرتوزایی و میزان مواد هسته‌ای به تعیین این مسئله بپردازد که مواد یادشده در چه شرایطی عمده و انبوه به شمار می‌آیند.

۵. مقابله با سرقت هسته‌ای در مقررات ایالات متحده آمریکا

مقابله با جرم سرقت در ایالات متحده آمریکا مبتنی بر بازتعریف و توسعه آشکال جرم یادشده است؛ بنابراین عنوان کلی سرقت، جرائم متعددی را شامل می‌شود. در این خصوص، موارد جدید سرقت شامل سرقت وسایل نقلیه، مغازه دزدی، غارتگری، آشکال پیشرفته سرقت از قبیل کلاهبرداری‌های با کارت اعتباری، مانورهای متقلبانه مختلف، سرقت اسرار تجاری و جرائم مرتبط با رایانه است.^۱ بنابراین، مقابله با جرم سرقت در حصار تعریف کلاسیک و باز حقوق کیفری از رفتار یادشده قرار نمی‌گیرد، بلکه امروزه صورت‌های گوناگونی از سرقت جرم‌انگاری شده‌اند. در این راستا، سرقت هسته‌ای نیز به‌عنوان یک جرم مستقل، مدنظر سیاست‌گذاران تقنینی فدرال ایالات متحده آمریکا قرار گرفته است.

با این مقدمه، با بررسی مقررات فدرال به بررسی واکنش کیفری ایالات متحده آمریکا در راستای مقابله با سرقت هسته‌ای پرداخته می‌شود.

۱-۵. جرم‌انگاری مستقل سرقت هسته‌ای

برای تبیین عملکرد قانون‌گذار فدرال ایالات متحده آمریکا در مواجهه با سرقت هسته‌ای، هریک از ابعاد تروریستی و غیر تروریستی اعمال یادشده به شکل جداگانه بررسی و ارزیابی می‌شوند.

۱-۱-۵. در ابعاد غیر تروریسم هسته‌ای

قانون‌گذار فدرال، ماده ۸۳۱ از فصل ۳۹ عنوان هجدهم قانون ایالات متحده آمریکا^۲ را به مبحث «معاملات غیرقانونی ناظر بر مواد هسته‌ای»^۳ اختصاص داده و در این حوزه جرم‌انگاری‌هایی نیز انجام داده است؛ از جمله رفتارهای بزهکارانه‌ای که در این عرصه به چشم می‌آید، سرقت هسته‌ای

۱. نک: سماواتی پیروز، ۱۳۸۳: ۲۸۹.

2. The United States Code. As to see this code, refer to the following link: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/831>

3. Prohibited transactions involving nuclear materials.

مقابله با سرقت مواد و وسایل هسته‌ای... / مشکلات ۴۷

است. در این زمینه، قسمت «الف» و بند ۲ ماده ۸۳۱ از فصل ۳۹ عنوان هجدهم قانون ایالات متحده آمریکا به ترتیب چنین اشعار می‌دارد:

«الف. هر شخصی، چنانچه یکی از شرایطی که در بند «پ» مقرر شده است، به وقوع بپیوندد؛

الف-۲. آگاهانه و با قصد محروم کردن فرد دیگری از مواد هسته‌ای یا مواد راجع به فرآورده فرعی هسته‌ای؛

الف-۲-الف. اقدام به برداشتن (Take) و ربودن (Carry away) مواد هسته‌ای یا مواد راجع به فرآورده فرعی هسته‌ای متعلق به دیگری بدون اجازه نماید...».

مطابق با آنچه از نظر گذشت، رفتار فیزیکی موجود برای تحقق سرقت هسته‌ای، برداشتن و ربودن است. در این باره گفته شده است که برداشتن به معنای آن است که مرتکب بر مال استیلا یابد و ربودن نیز مستلزم حداقلی از جابجایی مال است.^۱

برداشتن و ربودن مواد هسته‌ای یا مواد راجع به فرآورده فرعی هسته‌ای متعلق به دیگری، در صورتی به عنوان مجرمانه متصّف می‌شود که بی‌اجازه و با قصد محروم کردن مالک به صورت آگاهانه ارتکاب یافته باشد.

در ضمن، برای ارتکاب جرم سرقت هسته‌ای، تحقق یکی از شرایط موجود در قسمت «پ» ماده ۸۳۱ از فصل ۳۹ قانون ایالات متحده آمریکا الزامی در نظر گرفته شده است. مطابق با قسمت یادشده:

«۱. این جرم در داخل ایالات متحده و یا در منطقه تحت صلاحیت دریایی و زمینی و هوایی مخصوص ایالات متحده ارتکاب یافته باشد (همان‌طور که در ماده ۶۷۵۰۱ از عنوان ۴۹ تعریف شده است).

۲. مجرم و یا قربانی جرم به شمار آید، به‌عنوان:

۲-الف. یکی از اتباع ایالات متحده آمریکا و یا افراد بی‌تابعیتی که اقامت عادی آن‌ها در ایالات متحده آمریکا قرار دارد؛

۲-ب. شرکت‌های آمریکایی و یا دیگر اشخاص حقوقی.

۳. بعد از ارتکاب جرم، مرتکب در ایالات متحده آمریکا یافت شود، حتی اگر رفتار بزهکارانه در خارج از ایالات متحده آمریکا صورت پذیرفته باشد.
 ۴. رفتار مورد نیاز برای ارتکاب جرم در ارتباط با حمل محموله مواد هسته‌ای یا مواد فرآورده فرعی هسته‌ای، به وسیله هر نوع وسیله حمل و نقلی که قرار است ورای سرزمین ایالتی برود که محموله، حرکت خود را با آغاز از تأسیسات ارسال کننده در آن ایالت شروع می‌کند و خاتمه آن با رسیدن محموله به تأسیسات گیرنده در ایالت مقصد انجام می‌شود و چنین ایالت‌هایی هر دو در ایالات متحده آمریکا قرار داشته باشند، انجام می‌شود.
 ۵. جرم در عرصه کشتی ایالات متحده آمریکا یا کشتی در ذیل صلاحیت ایالات متحده (همان‌طور که در ماده ۷۰۵۰۲ عنوان ۶۶ تعریف شده است) و یا در داخل هواپیمایی که در زمان ارتکاب جرم، به موجب قانون ایالات متحده به ثبت رسیده باشد، ارتکاب یابد.
 ۶. رفتار مجرمانه در خارج از قلمروی ایالات متحده آمریکا ارتکاب یابد و علیه هریک از تأسیسات ایالتی و دولتی آمریکا صورت پذیرفته باشد.
 ۷. جرم به منظور تلاش برای اجبار ایالات متحده آمریکا به انجام یا خودداری از انجام هر عملی و یا شامل تهدیدی علیه ایالات متحده آمریکا ارتکاب یافته باشد».
- مطابق با آنچه در شرایط ناظر بر جرم سرقت هسته‌ای ملاحظه شد، باید اذعان کرد که چند نکته مهم پیرامون جرم‌انگاری سرقت هسته‌ای به چشم می‌آید: نخست آنکه مرتکب و قربانی جرم سرقت هسته‌ای می‌تواند در زمره اشخاص حقیقی و یا حقوقی باشد. دوم آنکه صلاحیت رسیدگی به جرم سرقت به صورت جهانی شده (Global jurisdiction) شناسایی شده است؛ در این خصوص، وفق بند ۳ از شرایط مذکور، لزومی ندارد که سرقت هسته‌ای در خاک ایالات متحده آمریکا یا به وسیله یکی از افراد با تابعیت آمریکایی در خارج از مرزهای آن، ارتکاب یافته باشد، بلکه ارتکاب جرم یادشده از سوی هر شخص با هر تابعیتی در خارج از قلمروی مرزهای ایالات متحده آمریکا نیز مشمول توجه قرار گرفته است. نکته آخر اینکه سرقت هسته‌ای وفق بند ۷ از شرایط اعلام شده، می‌تواند به عنوان وسیله اعمال زور و یا تهدید علیه دولت ایالات متحده آمریکا برای انجام یا خودداری از انجام عملی در نظر گرفته شود؛ بنابراین در این موارد نیز مرتکب به عنوان سرقت هسته‌ای مشمول پیگرد و محاکمه قرار می‌گیرد.

مقابله با سرقت مواد و وسایل هسته‌ای... / مشکلات ۴۹

قانون‌گذار فدرال ایالات متحده آمریکا دو نوع مجازات جزای نقدی و حبس را برای مرتکبان سرقت هسته‌ای در نظر گرفته است. در این رابطه، مطابق با بند ۱ از قسمت «ب» ماده ۸۳۱ مجموعه قوانین ایالات متحده آمریکا، حبس یادشده بسته به اینکه مرتکب در اثباتی انجام سرقت هسته‌ای آگاهانه یا از روی بی‌احتیاطی کسی را بکشد یا صدمه شدید بدنی وارد کند، به حبس با هر میزان یا حبس ابد و یا به حبس کمتر از ۲۰ سال محکوم خواهد شد.

مطابق با مطالب اخیر، باید اذعان کرد که در تعیین مجازات، اصل تناسب کیفر با شدت و نتایج جرم مدنظر قرار گرفته است؛ بنابراین در مواردی که شخص مرتکب سرقت هسته‌ای می‌شود، متناسب با شدت و نتایج اعمال ارتكابی، مشمول ضمانت اجرای کیفری قرار می‌گیرد.

۲-۱-۵. در ابعاد تروریسم هسته‌ای

قانون‌گذار فدرال ایالات متحده آمریکا با پیروی از آموزه‌های موجود در کنوانسیون سرکوب اعمال تروریسم هسته‌ای، جرم‌انگاری اعمال تروریسم هسته‌ای (Acts of nuclear terrorism) را در دستور کار قرار داده است.^۱ براین اساس، مطلقاً در اختیار داشتن مواد و وسایل هسته‌ای، به‌منظور ارتكاب عملیات تروریستی، به‌عنوان جرم تروریسم هسته‌ای شناخته شده است؛ بنابراین با التفات به اطلاق که در این خصوص به کار گرفته شده است، سرقت هسته‌ای نیز می‌تواند در چهارچوب یک عمل تروریستی مدنظر قرار گیرد.

در این زمینه، ماده ۲۳۳۲ از فصل ۱۱۳ عنوان هجدهم قانون فدرال ایالات متحده آمریکا، به اعمال تروریسم هسته‌ای اختصاص پیدا کرده است. بدین سان، طبق قسمت «الف» از ماده مذکور، «هر شخصی به‌صورت آگاهانه و بدون مجوز قانونی:

الف. مواد هسته‌ای را در اختیار داشته باشد و یا وسیله هسته‌ای را بسازد یا در اختیار داشته باشد؛

الف-۱. با قصد کشتن یا ایراد صدمات شدید بدنی؛

الف-۲. با قصد ایراد خسارت اساسی به اموال یا محیط زیست».

به‌این ترتیب، از آنجاکه سرقت مواد و وسایل هسته‌ای نیز مستلزم در اختیار داشتن اموال یادشده بدون مجوز قانونی است؛ بنابراین چنانچه سرقت مواد و وسایل هسته‌ای با قصد کشتن یا ایراد

1. See: Gardner & Anderson, 2014: 475.

صدمات شدید بدنی و یا قصد ایراد خسارت اساسی به اموال یا محیط زیست صورت پذیرد، این رفتار به عنوان یک عمل تروریسم هسته‌ای شناسایی می‌شود.

در ضمن، مجازاتی که برای اعمال تروریسم هسته‌ای مقرر شده دایر بر جزای نقدی و حبس ابد است. در این رابطه، بند «پ» از ماده مقرر داشته است: «هر شخصی که به نقض مقررات این ماده قانونی مبادرت نماید، به کیفر جزای نقدی که متجاوز از ۲,۰۰۰,۰۰۰ دلار نیست و یا به هر میزان حبس یا حبس ابد محکوم می‌شود».

مطابق با آنچه گفته شد، یادآور می‌شود که قانون‌گذار فدرال ایالات متحده آمریکا در مواجهه با سرقت هسته‌ای، خواه در ابعاد تروریسم هسته‌ای و خواه در ابعاد غیر تروریستی، رویکرد افتراقی را اتخاذ کرده است. در این زمینه، مجازات نیز به گونه‌ای وضع شده‌اند که در تناسب با آثار و پیامدهای ناشی از عمل ارتكابی قرار می‌گیرند.

۲-۵. اجباری کردن گزارش سرقت مواد هسته‌ای

از تدابیر مهمی که در راستای نظارت و پیشگیری زود هنگام (Early prevention) از هرگونه سوء استفاده درباره مواد هسته‌ای به سرقت رفته در ایالات متحده آمریکا دنبال شده، اجباری کردن گزارش موارد سرقت هسته‌ای است.

براین اساس، مطابق با استانداردهای کمیسیون تنظیم مقررات هسته‌ای ایالات متحده آمریکا،^۱ هر یک از اشخاص صاحب پروانه موظف‌اند سرقت مواد هسته‌ای را حسب مورد از طریق گزارش تلفنی (Telephone report) (بلافاصله بعد از آگاهی از سرقت هسته‌ای) و گزارش کتبی (Written reporting) (تا ۳۰ روز بعد از تماس تلفنی دایر بر اعلام سرقت) به کمیسیون یادشده اطلاع دهند. قصور در ارائه گزارش به مجازات مدنی (Civil penalties) منجر می‌شود.^۲ در این ارتباط، مطابق با گزارش کمیسیون یادشده، هر ساله حدود ۳۷۵ فقره مفقودی یا سرقت وسایل دارای مواد هسته‌ای در ایالات متحده آمریکا گزارش می‌شود.^۳

1. The United States Nuclear Regulatory Commission (NRC).

سازمان مورد اشاره در بالا، آژانس عمده تنظیم مقررات فدرال ایالات متحده آمریکا برای اطمینان خاطر از ایمنی و سلامت عمومی در مسیر استفاده از مواد هسته‌ای به شمار می‌آید (See: Washington & Leaver, 2015: 367).

2. See: Bennett & Oza, 2015: 527.

3. See: Hess, Orthmann, & Cho, 2016: 458.

نتیجه‌گیری

با بررسی صورت‌گرفته در این جستار، مشخص گردید که کنشگران تقنینی ایران هنوز مقررات کیفری سنجیده و روزآمدی را در مواجهه با سرقت هسته‌ای انشاء نکرده‌اند. در این خصوص، سرقت مواد و وسایل هسته‌ای خواه در ابعاد تروریسم هسته‌ای، خواه در ابعاد غیر تروریستی، مشمول واکنش کیفری متناسب و بازدارنده نشده است. درحقیقت، اگرچه اقدام قانون‌گذار در قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم دایر بر شناسایی سرقت عناصر و مواد هسته‌ای به‌عنوان یک عمل تروریستی مثبت ارزیابی می‌گردد، اما این موضوع که تنها تأمین مالی رفتار یادشده به‌عنوان جرم در نظر گرفته شده و نفس عمل ارتكابی هنوز فاقد عنوان مستقل بزهکارانه است، نمی‌تواند امنیت و ایمنی مواد و وسایل هسته‌ای را چنان‌که لازم است، تأمین کند. افزون بر این، سرقت هسته‌ای در ابعاد تروریسم هسته‌ای قابل هم‌پوشانی با جرائم مرتبط با اعمال تروریستی، از جمله محاربه و افساد فی الارض نیز نیست؛ چراکه رفتار تشکیل‌دهنده سرقت هسته‌ای در ابعاد تروریسم هسته‌ای و غیر تروریستی تفاوتی ندارد و هر دو ربایش مواد و وسایل هسته‌ای را شامل می‌شوند. از این حیث، ربایش مواد و وسایل هسته‌ای با قصد انجام اعمال تروریستی، از قبیل کشتن گروهی از انسان‌ها با رفتار تشکیل‌دهنده جرائم محاربه و افساد فی الارض انطباق پیدا نمی‌کند.

در خصوص سرقت هسته‌ای در ابعاد غیر تروریستی نیز، اصل تناسب مجازات با شدت و کیفیات اعمال مجرمانه رعایت نشده است. در واقع، اگرچه در این موارد سرقت مواد و وسایل هسته‌ای حسب مورد در ذیل یکی از جرائم کلی سرقت قرار می‌گیرد، اما تناسبی میان مجازات جرائم یادشده با سرقت مواد و وسایل هسته‌ای مشاهده نمی‌شود. با این وجود، از آنجاکه مهم‌ترین هدف حقوق کیفری، یعنی بازدارندگی از بزهکاری از رهگذر اجرای اصل تناسب مجازات با شدت و کیفیات اعمال ارتكابی تأمین می‌شود؛ بنابراین انجام اصلاحاتی از این حیث ضروری است. در حقیقت، مجازات مصحح در جرائم کلی سرقت، نمی‌تواند در تناسب با آثار و پیامدهای ناشی از سرقت هسته‌ای، ولو در ابعاد غیر تروریستی قرار گیرد؛ چراکه مواد و وسایل هسته‌ای در قیاس با دیگر اموال موضوع جرم سرقت از درجه اهمیت بیشتری [به‌خصوص در حوزه نظم و امنیت عمومی] برخوردار است و همین موضوع نیز تشدید واکنش کیفری را ایجاب می‌کند.

با این موارد، جرم‌انگاری عدم اعلام سرقت منابع مولد اشعه در قانون حفاظت در برابر اشعه، راهبرد ارزنده‌ای در جلوگیری از آثار سوء ناظر بر سرقت هسته‌ای به شمار می‌آید که چنانچه از ضمانت‌اجرای کیفری روزآمد و متناسبی نیز برخوردار گردد، می‌تواند حمایت کیفری بیشتری را از مواد و وسایل هسته‌ای فراهم سازد.

از سوی دیگر، کنشگران تقنینی فدرال ایالات متحده آمریکا، راهبرد منسجم و تخصصی را در مواجهه با سرقت هسته‌ای اتخاذ کرده‌اند و بدین ترتیب، سرقت هسته‌ای در ابعاد تروریسم هسته‌ای و غیر آن به صورت جداگانه جرم‌انگاری شده است. تعریف و تبیین شفاف قلمروی موضوعی جرم سرقت هسته‌ای، نکته مثبت دیگری است که سیاست‌گذاران قانون‌گذاری ایالات متحده آمریکا در راستای احترام به اصل کیفی شدن حقوق کیفری انجام داده‌اند. همچنین، تناسب‌سازی ضمانت‌اجراهای کیفری بسته به اینکه سرقت هسته‌ای به عنوان یک عمل تروریسم هسته‌ای یا غیر تروریستی ارتکاب یابد نیز در کانون توجه قرار گرفته است.

در ضمن، تسری وصف مرتکبان و قربانیان جرم سرقت هسته‌ای به اشخاص حقوقی، شناسایی سرقت هسته‌ای به عنوان وسیله‌ای برای تهدید یا اخاذی از دولت ایالات متحده آمریکا و همچنین به رسمیت شناختن صلاحیت جهانی در رسیدگی به جرائم یادشده در زمره تدابیر مهمی به شمار می‌آیند که موجب تقویت راهبرد کیفری ایالات متحده آمریکا در قبال سرقت هسته‌ای شده است.

بر پایه مطالعات و بررسی‌های صورت گرفته، به کارگیری راهکارهای زیر به منظور ایجاد راهبرد کیفری متناسب و بازدارنده در قبال سرقت مواد و وسایل هسته‌ای توصیه می‌شود:

۱. جرم‌انگاری سرقت مواد و وسایل هسته‌ای در ابعاد تروریسم هسته‌ای: در مقطع کنونی، اگرچه قانون‌گذار در قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم ۱۳۹۴، تأمین مالی اعمال تروریستی، از جمله سرقت مواد و سلاح هسته‌ای را جرم‌انگاری کرده، اما در خصوص نفس اعمال یادشده جرم‌انگاری انجام نداده است؛ بنابراین صرف ربا‌پیش مواد و وسایل هسته‌ای به منظور انجام اعمال تروریستی حسب مورد در ذیل یکی از جرائم کلی سرقت [به عنوان یک جرم علیه اموال و مالکیت] قرار می‌گیرد، نه به عنوان یک عمل تروریستی. از این رو، پیشنهاد می‌شود تا سرقت مواد و وسایل هسته‌ای به منظور کشتن گروهی از انسان‌ها، ایراد صدمه شدید بدنی، خسارت اساسی به اموال جمعی از اشخاص و محیط زیست، فارغ از نتیجه حاصله به عنوان یک عمل تروریستی شناخته شده، برای آن مجازات شدیدی نیز ترسیم شود.

۲. تناسب‌سازی مجازات سرقت مواد و وسایل هسته‌ای در ابعاد غیر تروریستی: همان‌طور که پیش‌تر نیز گفته شد، با توجه به اطلاقی که در موضوع جرائم سرقت اعم از تعزیری یا حدی وجود دارد، سرقت مواد و وسایل هسته‌ای نیز می‌تواند حسب مورد در چهارچوب یکی از جرائم یادشده قرار گیرد. با این وجود، برای تقویت قدرت بازدارندگی مجازات توصیه می‌شود تا در مواردی که

مقابله با سرقت مواد و وسایل هسته‌ای... / مشکلات ۵۳

موضوع سرقت را مواد و وسایل هسته‌ای تشکیل می‌دهد و قصد مرتکب نیز از سرقت اقلام یادشده، انجام اعمال تروریستی نیست، بنابر نوع و میزان مواد یا وسایل هسته‌ای مورد سرقت، مجازات متناسب و شناوری برای مرتکب در نظر گرفته شود. بنابراین، در اینجا نیازی به جرم‌انگاری جداگانه نیست، بلکه همین‌که طی یک ماده قانونی، به تناسب مجازات مرتکب با سرقت مواد و وسایل هسته‌ای تصریح صورت پذیرد، کافی است.

۳. به‌روزرسانی جریمه نقدی عدم اعلام سرقت منابع مولد اشعه: با احتساب شرایط روز اقتصادی و کاهش ارزش پول ملی، پیشنهاد می‌شود تا کیفر جزای نقدی مربوط به جرم عدم اعلام سرقت منابع مولد اشعه، به‌روزرسانی شود؛ زیرا هم‌اکنون، میزان جریمه نقدی مذکور ناچیز و کم‌اهمیت و در نتیجه، فاقد بازدارندگی است.

کتاب‌نامه

الف. کتب و مقالات

الف-۱. فارسی

- اجلونی، عبدالولی؛ محمد السعد و موسی الاسیری الانود (۱۳۹۳)، «کنترل قاچاق غیرقانونی مواد هسته‌ای در جهت اهداف تروریستی»، ترجمه مهدی میکائیلی و علی فتح‌پور پاکزاد، نشریه مطالعات بین‌المللی پلیس، شماره ۲۰، صص ۱۳۶-۱۴۷.
- ام. اسچب، جان؛ ام. اسچب دوم (۱۳۸۳)، گزیده متون حقوقی حقوق جزای آمریکا، ترجمه امیر سماواتی پیروز، چاپ اول، تهران: نگاه بینه.
- زراعت، عباس (۱۳۹۲)، حقوق جزای اختصاصی ۲، جرائم علیه اموال و مالکیت، چاپ اول، تهران: جنگل، جاودانه.
- سرتیپی، حسین و علیرضا حجت‌زاده (۱۳۹۲)، حقوق امنیت هسته‌ای، چاپ اول، تهران: میزان.
- شامبیاتی، هوشنگ (۱۳۹۳)، حقوق جزای اختصاصی (۲) جرائم علیه اموال و مالکیت، چاپ دوم، تهران: مجد.
- عبداللهی، محسن و جمال خندان کوچکی (۱۳۹۶)، «استثنای تروریسم در قوانین مصونیت ایران، آمریکا و کانادا»، نشریه تحقیقات حقوقی، شماره ۷۷، صص ۲۶۵-۲۹۱.
- غنی کله‌لو، کیوان (۱۳۸۸)، تروریسم هسته‌ای، چاپ اول، تهران: خرسندی.
- فروغی، فضل‌الله (۱۳۸۷)، «مطالعه تطبیقی اصل صلاحیت جهانی در حقوق کیفری آلمان و آمریکا»، نشریه مطالعات حقوق خصوصی، شماره ۲، صص ۲۶۱-۲۸۴.
- گلدوزیان، ایرج (۱۳۹۳)، محشای قانون مجازات اسلامی با اصلاحات و الحاقات جدید، چاپ هفتم، تهران: مجد.
- لفو، واین‌آر (۱۳۹۲)، جرائم علیه اموال و مالکیت در حقوق جزای آمریکا، ترجمه محسن پارسا، چاپ اول، تهران: جنگل، جاودانه.
- مشکات، سیدمصطفی؛ احمد رمضانی؛ سهراب صلاحی؛ مریم مرادی (۱۳۹۷) «جستاری بر خرابکاری هسته‌ای در سامانه کیفری ملی با رویکردی به مقررات برخی دیگر از کشورها»، نشریه مجلس و راهبرد، شماره ۹۵، صص ۵۹-۹۴.
- میرزایی، محمد؛ کیوان غنی کله‌لو و میثم شیرکش (۱۳۹۶)، «تروریسم هسته‌ای و جرائم وابسته در پرتو اسناد بین‌المللی»، نشریه مطالعات بین‌المللی پلیس، شماره ۳۲، صص ۹-۳۵.
- میرمحمدصادقی، حسین (۱۳۷۶)، «سرقت در نظام‌های حقوقی ایران و انگلستان»، نشریه دادرسی، شماره ۳، صص ۹-۱۳.

مقابله با سرقت مواد و وسایل هسته‌ای... / مشکلات ۵۵

نمامیان، پیمان و غفور خویینی (۱۳۹۶)، «امکان‌سنجی تأسیس دیوان کیفری بین‌المللی هسته‌ای؛ چالش‌ها، راهبردها و دستاوردها»، نشریه راهبرد، شماره ۸۲، صص ۱۲۹-۱۶۰.
هدایتی چنانی، رحمان (۱۳۹۷)، «روش‌های مبارزه با قاچاق سلاح و مواد هسته‌ای با توجه به قوانین ایران و اسناد بین‌المللی»، نشریه مطالعات علوم سیاسی، حقوق و فقه، شماره ۱، صص ۱۱۰-۱۲۳.

الف-۲. لاتین

- Bassiouni, M. Cherif. (2008). *International Criminal Law: Sources, Subjects and Contents*, Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.
- Bennett, Paige. A. and Oza, Umesh (2015). *Diagnostic Imaging: Nuclear Medicine*, Amsterdam: Elsevier Health Sciences.
- Bernhard, John, Kenneth C. Brill, Anita Nilsson, and Shin Chang-Hoon. (2015). "International Convention on Nuclear Security," Washington, D.C.: Nuclear Security Governance Experts Group.
- National Research Council. (2006). *Protection, Control, and Accounting of Nuclear Materials: International Challenges and National Programs: Workshop Summary*, Washington, D.C.: National Academies Press.
- Fuerst, Zachary A., and Robert S. Bean (2017). "Nuclear Waste Ecological Safety & Security: Continuity of Knowledge and the Geological Repository." *GSTF Journal of Engineering Technology (JET)* Vol. 4. No. 3. pp. 1-7.
- Gardner, Thomas J. and Terry M. Anderson (2014). *Criminal Law*, Boston: Cengage Learning.
- Herbach, Jonathan (2015). "Reinforcing the Three Pillars: How Nuclear Security Efforts Underwrite the Strength of the Non-Proliferation Regime." In paper, *Nuclear Disarmament, Non-Proliferation, and Energy: Fresh Ideas for the Future symposium*. pp. 1-15.
- Hess, Kären M., Christine Hess Orthmann, and Henry Lim Cho (2016). *Introduction to Law Enforcement and Criminal Justice*, Boston: Cengage Learning.
- Khripunov, Igor, and Dmitriy Nikonov, eds (2012). *Legal Framework for Strengthening Nuclear Security and Combating Nuclear Terrorism*, Amsterdam: IOS Press.
- Koelzer, Winfried (2005). *Glossary of Nuclear Terms*, Karlsruhe: Forschungszentrum.
- Maskun, Alma Manuputty, S. M. Noor, and Juajir Sumardi (2014). "Legal's Standing of Cyber Crime in International Law Contemporary", *Journal of Law, Policy and Globalization*. No. 22. pp. 128-133.

Thakur, Ramesh (2016). *The United Nations, Peace and Security: From Collective Security to the Responsibility to Protect*, Cambridge: Cambridge University Press.

The International Convention for the Suppression of Acts of Nuclear Terrorism. As to see this treaty, refer to the following link: <https://treaties.un.org/doc/db/terrorism/english-18-15.pdf> (Accessed: June 18, 2019).

The International Convention on the Physical Protection of Nuclear Material. As to see this treaty, refer to the following link: <https://www.iaea.org/publications/documents/infcircs/convention-physical-protection-nuclear-material> (Accessed: June 18, 2019).

Washington, Charles. M. and Dennis. T. Leaver (2015). *Principles and Practice of Radiation Therapy*, Maryland: Elsevier Health Sciences.

Wilkinson, Paul (2012). *Technology and Terrorism*, Oxfordshire: Taylor & Francis.